

Відгук
офіційного опонента, кандидата історичних наук, доцента
Миськи Романа Григоровича на дисертацію
Курдини Юлії Михайлівни «Становлення і розвиток гутництва на
Прикарпатті та Волині (кінець XV – перша половина XIX ст.)»,
представлену на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук
за спеціальністю 07.00.01. – Історія України

В сучасній українській історіографії щораз більшої популярності набирає проблематика, пов'язана із вивченням господарських занять, ремесел та промислів у різні історичні періоди. Серед інших, до числа праць такого характеру потрібно віднести докторську дисертацію Віктора Войнаровського та кандидатську – Олени Харитонової, які присвячені допоміжним ремеслам і промислам півдня Східної Європи та гутному склу Лівобережжя відповідно. Саме окреслений напрям дослідження отримав продовження у дисертаційній роботі Юлії Курдини «Становлення і розвиток гутництва на Прикарпатті та Волині (кінець XV – перша половина XIX ст.)», яка є комплексним дослідженням, в якому представлений історичний розвиток гутництва крізь призму становлення скляного виробництва в конкретному регіоні.

Аналізуючи праці попередників, зокрема археологів, автор слушно зазначає про відсутність належної уваги дослідників до скляних знахідок: «У таких випадках відомості про скло доволі скупі – є лише короткий перелік виробів, в кращому випадку відзначаються їх особливості (наприклад, наявність клейма)». Така ситуація пов'язана із недостатньою співпрацею спеціалістів різних дисциплін. Це ще раз показує актуальність проведеної роботи дисертантом та необхідності залучення спеціалістів, що займаються скляними виробами до аналізу археологічних колекцій ще на етапі первинного опрацювання матеріалу.

Структурно дисертація Ю. Курдини складається зі вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел та трьох додатків.

Основні положення дисертаційної роботи апробовані на міжнародних, всеукраїнських та регіональних наукових конференціях та у викладені у 13 наукових публікаціях, з яких 8 статей опубліковано в українських фахових виданнях, 2 з яких – у виданнях, що входять до наукометричних баз.

У вступній частині роботи обґрунтовується актуальність теми, визначаються об'єкт, предмет, мета і завдання дослідження. Не викликає заперечень обґрунтування Ю. Курдиною наукової значимості роботи та практичного значення одержаних результатів.

Певні застереження викликають окреслені в роботі територіальні рамки дослідження: *«охоплюють територію Прикарпаття (фізико-географічного регіону північно-східного передгір'я Східних Карпат) [322, с. 503] та Волині (регіону на північному заході українських земель між річками Західний Буг та Тетерів – притокою Дніпра) [321, с. 612]»* (С. 5). Тут дано географічне визначення терміну Прикарпаття, хоча в дальшій розшифровці вказуються територія Тернопільської, Львівської, Івано-Франківської областей які виходять за межі географічного поняття. З подальшого контексту виходить, що автор запозичила термін Прикарпаття із праць археологів та істориків де він тотожний терміну Галичина. Зокрема науковий збірник Інституту українознавства НАН України ім. І. Крип'якевича носить назву «Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині» де розглядаються дослідження із теренів всієї західної частини України. В такому разі незрозумілим є виключення з тематики дослідження Чернівецької області. Матеріали з якої могли б розширити джерельну базу дослідження. Натомість автор дослідження включає значну територію сучасної Польщі: *«з урахуванням західного кордону української етнічної території, який проходив через Межиріч, Вогинь, Парчів, Красностав, Щебрешин, Дубно, Блажаву, Ясенів, Дошню, Липники, Королеву Руську, Вірхомлю, Шляхтове [130, с. 130 – 132]. В адміністративному відношенні це територія сучасних ... крайні східні терени Підляського, Люблінського, Підкарпатського та Малопольського воєводств сучасної Польщі, обмежені вказаною лінією*

розселення українців». Малопольське воєводство знаходиться на захід від Підкарпатського. Відтак слід говорити про східну та південну частину Підкарпатського і південно-східну Малопольського воєводств. Хоча в цілому, на мою думку, таке територіальне розширення західної межі дослідження є доволі дискусійним.

У першому розділі Ю. М. Курдина зосередилася на огляді історіографії проблеми та аналізі джерельної бази. При аналізі історіографії проблеми праці попередників слушно поділено на 3 групи, що значно структурувало подальший виклад матеріалу. Проведено критичний аналіз наявних праць та вказано шляхи подальших досліджень піднятих проблем.

Авторка критично підходить до аналізу джерельної бази. Зокрема аналізуючи топонімічні джерела (с. 36) вказує на важливості фіксації топонімів «гута», «майдан», «буда» які можуть вказувати на місцезнаходження давніх об'єктів, проте зазначає на важливості перевірки такої інформації та доповнення її іншими свідченнями з метою ствердження чи спростування прив'язки певних пунктів до склоробної справи.

В роботі використано значну кількість джерельних матеріалів зокрема, археологічні звіти, фондіві колекції музеїв, архівні матеріали. Слід відзначити, що автор не задовільнилася наявними інтерпретаціями матеріалів, а провела їх критичний аналіз, зокрема виправлено датування окремих скляних виробів із колекції Львівського історичного музею.

Другий розділ присвячений теоретичним засадам, принципам та методам дослідження. Дисертаційне дослідження виконане, опираючись на принципи історизму, системності та наукового об'єктивізму. Вдалим видається застосування міждисциплінарного підходу. Це вплинуло на вибір методів наукового дослідження, частину з яких взято із різних напрямів науки. Так, завдяки картографічному методу створенню карту із зазначенням діючих гут; мистецтвознавчий метод сприяв розгляду скляних виробів із особливою увагою до їх форми, розмірів та декоративних особливостей.

У третьому розділі висвітлено питання розвитку скляного виробництва на українських землях до початку епохи лісового гутництва. В роботі показано розвиток скловиробництва на широкому хронологічному та географічному тлі. Окреслено основні віхи розвитку виробництва скла в світовому контексті (від давнього Єгипту та Месопотамії до Європейських виробничих комплексів XIX ст.). Виокремлено етапи виготовлення та поширення скляних виробів на території України (білозерська школа склярства, скляні виробництва міст Північного Причорномор'я, виробничий комплекс у Комарові на Дністрі та склярство періоду Київської Русі), що значно збагатило дисертаційне дослідження.

Четвертий розділ дисертації присвячений організаційним аспектам розвитку гутництва. На основі різних джерел інформації, автору вдалось локалізувати на території Прикарпаття та Волині 29 гут кінця XV – XVII ст. та 31 гуту XVIII – I половини XIX ст. Також у розділі розглядаються основні технологічні засади провадження гутництва та виробничі комплекси в Уневі і Коростові.

П'ятий розділ присвячений гутним виробам: окремим скляним знахідкам з Дубно, Львова, Берестечка, Унева, Коростова тощо, та склу зі збірок фондів Львівського історичного, Кременецького районного історичного та Володимир-Волинського історико – краєзнавчого музеїв. На основі аналізу скляних виробів Ю. М. Курдина запропонувала власну типологію продукції гут.

Висновки в роботі виважені й достатньо аргументовані. Вони загалом відповідають тим завданням, які поставила авторка. Позитивно, що текстову частину роботи доповнюють додатки.

Попри беззаперечні досягнення дисертаційної роботи Ю. Курдини, потрібно висловити деякі зауваження та міркування:

Автору не завжди вдавалося узагальнити матеріал, що характеризує ранні періоди скловиробництва: вдаючись до детальних описів ранніх пам'яток втрачається зв'язок із темою безпосереднього дослідження. Авторка

правильно зауважує про безперервний розвиток скловиробництва на українських теренах з княжого періоду. Відтак, на нашу думку, слід було більше уваги приділити саме розвитку скловиробництва в Середньовіччі, а попередні епохи більш узагальнити.

При аналізі матеріалів з майстерні у Комарові не враховано усі найновіші дослідження останніх років, що проводить Комарівська археологічна експедиція ІА НАН та ДП НДЦ РАС під керівництвом О.В. Петраускаса. Тим більше, що всі матеріали з цих досліджень висвітлюються на Інтернетпорталі: <http://komariv.in.ua>.

Аналізуючи римський імпорт авторка відводить значну увагу мозаїчним намистинам із зображенням людського обличчя в композиції з шаховими та зірково-квітковими орнаментами, зокрема фрагменту намистини виявленому Я. Онищуком біля с. Дудин Бродівського р-ну Львівської обл. Проте опускається значна кількість знахідок скляних посудин, що походять із пам'яток провінційно-римських культур (черняхівська, вельбарська, карпатських курганів).

Під час розгляду та аналізу пам'яток регіону періоду Київської Русі, здобувач не врахувала матеріали із городища в урочищі Бозок поблизу с. Городище Зборівського р-ну Тернопільської обл. яке ряд дослідників пов'язують із літописним Биковнем. На поверхні пам'ятки та в розвідкових шурфах експедицією під керівництвом О. Гаврилюка зібрано близько однієї тисячі скляних браслетів, четверта частина їх мала візантійське походження, понад 200 різноманітних намистин, та значну кількість інших знахідок. Значну кількість виробів зі скла та бурштину дослідник пов'язує з місцевою майстернею.

У роботі присутні також певні стилістичні та граматичні помилки, зустрічаються окремі русизми, наприклад зола (попіл) (с. 115).

Проте наведені зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації Ю. М. Курдини, яка представила до захисту оригінальне наукове дослідження, побудоване на достовірному фактичному матеріалі.

Науково-теоретичний рівень розв'язання конкретних дослідницьких проблем, обґрунтованість результатів і висновків дослідження, практична цінність роботи відповідають вимогам, передбачених пунктом 11 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р. Все це дає підстави стверджувати, що автор дисертації Юлія Михайлівна Курдина заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – Історія України.

Офіційний опонент

Кандидат історичних наук, доцент
Старший науковий співробітник
науково-організаційного відділу
ДВНЗ «Університет банківської справи»

Р.Г. Миська

Підпис Миськи Романа Григоровича засвідчую

Заступник директора
Львівського навчально-наукового інституту
ДВНЗ «Університет банківської справи»

Г.Г.Голуб